

СТАЊЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ КПЈ У ШУМАДИЈИ

Организатор и руководилац народноослободилачког покрета у Шумадији била је, као и у другим крајевима наше земље, искључиво КПЈ и организације које је она формирала на том подручју.

Водећу улогу у НОП Србије имао је Покрајински комитет КПЈ за Србију (у даљем тексту: Покрајински комитет Србије). Он је давао основне смернице НОП-у и управљао његовим развојем. Организацију војних јединица, усмеравање њихових борбених дејстава и руковођење њима вршио је преко Главног штаба Народноослободилачке војске и партизанских одреда Србије (у даљем тексту: Главни штаб Србије). Оба руководећа тела постављала су политичке и војне задатке оперативним јединицама непосредно, а одредима преко окружних комитета КПЈ.

Снага КПЈ, укључујући и СКОЈ, у Шумадији није била толико изражена у броју њихових чланова колико у снази идеја и платформи борбе, коју су водили и утицају који су на основу њих остваривали на широке народне слојеве.

Само подручје Шумадије било је подељено између окружних комитета КПЈ Крагујевца и Младеновца, а мали део територије био је везан за Окружни комитет Чачка и Месни комитет Београда.

До марта 1944. године део Покрајинског комитета и Главног штаба за Србију налазио се у Београду, а део у Санцаку и јужној Србији, а од марта до јуна у јужној Србији и Санцаку; тек су се, коначно, јуна 1944. године комплетна руководства нашла у јужној Србији.

Крајем новембра 1943. године непријатељ је, углавном, поново успоставио контролу над читавим подручјем Шумадије, на којем су дејствовала два партизанска одреда: 1. шумадијски и Космајски, са укупно око 200 бораца. Немци су крајем новембра потписали споразум са четницима о „сарадњи у борби против комуниста“ на подручју Шумадије. Непријатељ је почетком тог месеца прешао у политичку и војну офанзиву против НОП-а у Шумадији. Главну улогу су имали четници, који су, не бирајући средства, хтели да овладају Шумадијом, што су могли постићи само потпуним уништењем НОП-а у њој. Јаким снагама непријатељ је свакодневно нападао и покушавао да разбије организације КПЈ, СКОЈ-а

и друге антифашистичке друштвено-политичке организације НОП-а и НОП одреде. Масовно је хапсио, прогонио и зверски убијао појединце и њихове породице и уништавао чак и читава села за која је сматрао да су помагачи или симпатизери НОП-а. Био је то терор над народом Шумадије, жесток и немилосрдан, као да се понавља онај из зиме 1941/42. године, после повлачења партизанских снага из Шумадије и западнв Србије у Санџак. Организације КПЈ и СКОЈ-а нису биле добро припремљене за такве догађаје. Зато је у зиму 1943/44. године изгинуло доста чланова окружних и среских руководстава КПЈ и СКОЈ-а, чланови КПЈ, СКОЈ-а, антифашистичких организација и других активиста. У току те непријатељске активности појачане су мере за чување кадрова и у исто време организовани курсеви на којима су обучавани нови политички радници, који су преузимали места изгинулих другова.

Дочетком децембра 1943. године секретар окружног комитета Крагујевца, Душан Петровић Шане, постао је кандидат за члана ПК КПЈ Србије. Он је истовремено задужен, поред редовне дужности да као делегат ПК КПЈ Србије усклађује рад окружних комитета Крагујевца, Младеновца, Чачка, Ваљева и Пожаревца, што је у постојећој раздвојености покрајинског политичког и војног руководства, која је отежавала руковођењв НОП-ом у Шумадији, била целисходна одлука којом се стање ублажавало. На тој дужности је остао до септембра 1944, кад је Шумадија ослобођена, а ПК КПЈ за Србију дошао на то подручје.

Покрајински комитет Србије упућивао је подручним комитетима углавном опште директиве за рад и пропагандни материјал. Остваривање тих директива, решавање конкретних питања и организовање властите пропаганде били су задаци окружних комитета Партије.

ПАРТИЈСКА ОРГАНИЗАЦИЈА У КРАГУЈЕВАЧКОМ ОКРУГУ

Окружни комитет Крагујевца руководио је радом партијске организације у качерском, орашачком, опленачком, лепеничком, крагујевачком, колубарском (Лазаревац) и гужанском срезу, у 1. шумадијском одреду, а касније и у 2. шумадијској бригади.

Члан Покрајинског комитета и политички комеар Главног штаба Србије Мома Марковић одржао је почетком новембра 1943. састанак са секретаријатом Окружног комитета Крагујевца на коме је оцењено да су могућности за јачање одреда, односно мобилизацију нових бораца, велике па је то и прихваћено као основни задатак. Успех рада и политичког утицаја појединих партијских организација мерио се бројем мобилисаних нових бораца. Такође је захтевано редовније и обимније материјално снабдевање одреда (одећом, обућом, новцем и другим). Вредно је забележити оцену да је обавештајна служба, која се ослањала на недовољно организовано

прикупљање ситнијих обавештења, слаба и да треба организовати обавештајни апарат који ће систематски прикупљати обавештајне податке за потребе војске.

На састанку Окружног комитета одржаном 14—17. новембра 1943. те оцене су пренете комитету као директива. Изузетно је била занимљива процена тренутне војно-политичке ситуације и њеног даљег развоја, са становишта задатака који очекују НОП у Шумадији, коју је дао секретар комитета Душан Петровић Шане.

Црвена армија је у том периоду већ незадрживо напредовала на запад, Италија је већ била капитулирала, јачао је покрет отпора у разним земљама Европе, Московска конференција је ојачала савез између СССР, САД и Велике Британије, дивизије НОВЈ кренуле су ка Србији, Савезници престајали да подржавају четнике, а почели помагати НОВЈ. На основу свега тога Душан Петровић је закључио да ће се редови издајника у Србији поцепати: компромитовани ће се чвршће повезати с Немцима, други ће се пасивизирати, трећи прићи НОП-у, а са јачањем НОП-а непријатељи у Србији ће се ујединити и одлучније кренути у борбу против њега. За Дражу Михаиловића је констатовао да је у Шумадији раскринкан као злочинац и бандит, ади још не и као издајник.²¹ Догађаји су потврдили објективност те процене, сем у погледу брзине којом су текли. Јер непријатељ је био још јак и одлучан да се и даље бори, што је потврдила и његова офанзива која се тада настављала.

Према подацима изнетим на састанку, стање организација КПЈ и СКОЈ-а у срезовима изгледало је овако:

У орашачком срезу (32 села и 9 прикључених села опленачког среза) постојао је Срески комитет КПЈ, чији је секретар био Слободан Минић, а чланови Ђорђе Ђурић (Ђока Шарац), Васа Савић, Миодраг Ризнић и Јанко Росић. У срезу је било 20 чланова и један кандидат за члана КПЈ, организованих у једној партијској јединици, два партијска актива и неколико чланова на личној вези. Припремало се формирање среског руководства СКОЈ-а. Један срески руководилац управљао је радом 5 актива СКОЈ-а, који су имали по 20 чланова. По местима су радили: у Аранђеловцу партијска јединица од 4 члана (сви интелектуалци) и актив СКОЈ-а од 4 члана; у селу Врбици партијски актив од 3 члана и актив СКОЈ-а од 4 члана (све девојке); у Белосавцима 3 члана КПЈ, у Крћевцу партијски актив од 5 чланова, у Бањи 3 члана КПЈ, од којих само један у селу, и два актива СКОЈ-а са по 4 члана (све девојке); у КопљЕфима актив СКОЈ-а са 4 члана и у Буковику 2 члана и 1 кандидат за члана КПЈ.

²¹ Архив Србије, ОК Ар.-262, записник са састанка ОК КПЈ Крагујевац. Дневни ред: 1. Извештај секретара: директиве, критика рада комитета, програма материјала, политичка и војна ситуација; 2. Организационо питање: партијски активи и јединице, васпитни рад, курсеви, дисциплина и држање пред непријатељем; 3. Политичко-просветни рад; 4. рад по војном питању: мобилизација, стање одреда, прикупљање оружја и муниције, формирање четворки и десетина, изградња болнице, јачање санитета; 5. НОФ, НОО, АФЖ, СКОЈ и УСАОЈ; 6. Разно: а) техника, б) финансије, и в) обавештајна служба.

Колубарски срез (Лазаревац) обухватао је 36 села. Среско руководство КПЈ имало је 4 члана: секретар Никола Вујачић (Бора Судија), а чланови Димитрије-Диша Турђевић, Даница-Дана Миловановић а касније и Видосава-Вида Мартиновић. У срезу је било још 19 чланова и 3 кандидата за чланове КПЈ, који су били организовани у једној партијској јединици и 6 актива КПЈ, као и 5 актива СКОЈ-а са укупно 18 чланова. Чланови КПЈ и СКОЈ-а радили су у овим селима: у Шушњару партијска јединица од 3 члана и актив СКОЈ-а од 4 члана; у Стубици партијски актив од 3 члана и 1 кандидата за члана КПЈ. и актив СКОЈ-а од 3 члана; у Лукавици актив од 3 члана и 2 кандидата за чланове КПЈ; у Трбушници актив од 3 члана КПЈ и актив СКОЈ-а од 3 члана; у Даросави и Прогореоцима по један актив са по 3 члана КПЈ и по један актив СКОЈ-а са по четири члана, и у Шопићу партијски актив од 2 члана; у селима Ђелије, Барошевац и Јунковац радио је по један члан КПЈ. Село Венчане остало је тих дана без партијског актива. Три члана КПЈ заклали су четници.²²

Среско руководство КПЈ за крагујевачки срез (са неколико села из лепеничког среза) имало је 4 члана: Сава Добринић Шиља, радник из Крагујевца, Живадин Јеленић Јова, Загорка Богдановић Рада и Степа зв. Избеглица; потпунији подаци о Стеви нису пронађени. Укупно је у срезу било 15 чланова КПЈ. Података о СКОЈ-у нема. Непријатељ је у овом срезу био активнији него у осталим, па се сматрало да је велики успех и то што су се бар неке партијске организације одржале.

• У руководству КПЈ лепеничког среза била су 2 члана: секретар Слободан Маузер Драган (погинуо 4. децембра 1943) и Милан Црни, звани Славонац. У срезу је радило још свега 6 чланова КПЈ, 5 у партијској јединици села Вучића, где је било и седиште среског руководства, и један у Сипићу.

Руководство КПЈ качерског среза имало је 3 члана: секретар Душан Радоњић, чланови Милан Суцуковић Бели и Слободан Станишић Мита, срески руководилац СКОЈ-а. У организацији КПЈ радило је 10 чланова, од чега петорица у Драгољу. Актив СКОЈ-а од 3 члана (све девојке) радио је у Манојловцима.²³

О стању КПЈ у гужанском срезу на састанку Окружног комитета нису изнети подаци.

У округу је радило укупно око 80 чланова и 6 кандидата за чланове КПЈ (у Окружном комитету, у 7 среских комитета, 4 партијске јединице и 8 партијских актива; изван број чланова КПЈ био је на појединачној вези). У односу на претходни период, бројно стање чланова КПЈ је смањено због одласка дела чланства у 1. шумадијску бригаду и због хапшења.

²² Подаци о постојању актива КПЈ у Шопићу, и актива СКОЈ-а у Стубици и Трбушници у то време унети су по сећању, јер су у наведеном записнику непотпуни.

²³ На поменутом састанку Окружног комитета је оцењено да су услови за рад у срезу повољни и одлучено да се повуку из војске Бранко Пејовић, за рад у СКОЈ-у, и Бранка Дугалић, за рад у АФЖ, а срески руководилац СКОЈ-а Слободан Станишић Мита да пређе на рад у среско руководство КПЈ.

Окружни комитет Крагујевца тада је деловао у овом саставу: секретар Душан Петровић Шане, чланови: Милка Минић Ана, Миљан Радовановић Младен, Слободан Минић, Радован Грујић Шумадинац, Милан Ђуровић Црни и Живомир Несторовић Жика. У Окружном комитету СКОЈ-а били су: секретар Живомир Несторовић Жика, чланови: Загорка Богдановић Рада, Бранко Параћ Реља и Љубинка Новаковић Вера. На подручју округа радила је као политички инструктор ПК СКОЈ-а Емилија Јакшић Цуца, коју је децембра 1943. године заменио Бора Дреновац Аца.

Крајем 1943. године у великом броју места, неким срезovima и у округу образован је већи број антифашистичких организација. У то време формиран је и Окружни народноослободилачки одбор округа Крагујевац.²⁴ У записнику са поменутог састанка Окружног комитета Крагујевца изнети су само подаци о одборима антифашистичких организација у орашачком и колубарском срезу. Према њему у орашачком срезу радило је 7 месних НОО са 33 члана, 2 одбора АФЖ са око 10 чланова, 5 одбора Уједињеног савеза антифашистичке омладине Србије (УСАОС-а) са 35 чланова, а у колубарском 8 месних НОО са 27 чланова, један одбор АФЖ-а од 3 члана и 6 одбора УСАОС-а са 29 чланова.²⁵

ПАРТИЈСКА ОРГАНИЗАЦИЈА У МЛАДЕНОВАЧКОМ ОКРУГУ

Подручје које је покривао Окружни комитет Младеновца обухватао је младеновачки, подунавски, јасенички, великоорашки, део врачарског, космајски и грочански срез.

²⁴ Према Живомиру Несторовићу (*Црвене стазе*, издање Самоуправне интересне заједнице културе Аранђеловца, 1979, стр. 218) ОНОО је формиран у селу Даросави (Партизани) половином октобра 1943. године, у кући Ђорђа Павловића. У његовом првом саставу били су: председник Радован Грујић Шумадинац, и чланови Душан Петровић Шане (Павле), Славко Зечевић, студент из Липовца, Ђорђе Ђурић Шарац, Славко Исаковић, земљорадник из Доње Шаторње, Марко Радисављевић, земљорадник из Гараша, Слободан Крстић Уча, Сава Добринић Шиља, радник из Крагујевца, Глиша Ранковић, земљорадник из Брајковца, Драгољуб Павловић, земљорадник из Дрена, Живко-Жика Богдановић, земљорадник из Врбице, и Живомир-Жика Несторовић.

²⁵ У орашачком срезу радили су месни НОО у Аранђеловцу са 5 чланова, Крћевцу са 4 члана, у Орашцу са 4 члана, Буковику са 7 чланова, Гарашима са 5 чланова и у Мисачи са 8 чланова; одбори АФЖ-а у Аранђеловцу са 4 члана и, вероватно у Бањи са 5 чланова; одбори УСАОС-а у Врбици са 15 девојака, Крћевцу са 5 чланова, Орашцу са 4 члана, Гајевима са 4 члана и Буковику са 7 чланова.

У колубарском срезу радили су месни НОО у Шушњару са 3 члана, Лукавици са 3 члана, Шопићу са 3 члана, Барзиловци са 4 члана, Дрену са 4 члана, Ђелијама са 3 члана, Чибутковци са 3 члана, Даросави (Партизани) са 4 члана; одбор АФЖ радио је у селу Шушњару са 3 члана; одбори УСАОС-а радили су у Стубици са 4 члана, Дрену са 4 члана, Трбушници са 3 члана, Прогореоцима (Партизани) са 6 чланова, Даросави (Партизани) са 6 чланова и Рудовцима са 6 чланова. У неким селима биле су формиране и сеоске борбене десетине.

Стање у осталим срезovima морало је бити нешто лошије, али о томе у наведеном записнику нема података.

Окружни комитет Младеновца известио је Покрајински комитет Србије 30. октобра 1943, пред непријатељску концентрацију против 1. шумадијске бригаде и њено пробијање на слободну територију да је политичко стање у округу веома повољно. У извештају, између осталог, пише да народ свуда „са одушевљењем дочекује наше борце и масовно улази у борбу. Нарочито се у томе истиче подунавски срез и један део јасеничког. Цролазак бригаде (1. шумадијске — И. Ђ.) кроз тај крај и њено задржавање тамо омасовило би бригаду са 1.000 бораца, од којих би вероватно половина дошла са оружјем. Био би злочин према НО борби не искористити те колосалне услове за развој општеноародног устанка”.²⁶

У истом извештају дати су и подаци о стању организације КПЈ и СКОЈ-а на подручју округа. У Окружном комитету Младеновца тада су радила 4 члана, секретар Драгослав Марковић Дража и чланови Марко Никезић Цвикераш, Божидарка Дамњановић Кика и Јерко Михаиловић Душан. Новембра 1943. за члана комитета примљен је Петар Јока Бановац, а нешто касније Миленија Ивановић, Добривоје Милићевић Вучко, Љубомир Ивковић Шуца, Иван Стефановић Срба и Радомир Николић Младен. Чланови Окружног комитета СКОЈ-а били су: Радомир Николић Младен, секретар, Петар Марић Јастреб, Жарко Симић и Олга Милошевић Мина, а нешто касније Александар Виторовић Цига. У округу је радила и Емилија Јакшић Цуца, инструктор ПК СКОЈ-а.

Младеновачки округ је у овај борбени период ушао са веома малим бројем чланова и кандидата за чланове КПЈ, чланове СКОЈ-а и одбора антифашистичких организација. Упркос томе, Окружни комитет је у овом извештају прилике у округу оценио као веома повољне, а стање у срезovima овако приказао:

Космајски срез је имао руководство КПЈ од 3 члана (Витомир Николић Шиптар, Љубомир Живановић Брка а име трећег члана није утврђено). У срезу је било 7 чланова и 6 кандидата за чланове КПЈ организованих у 4 партијска актива. Поред тога постојао је и 1 актив СКОЈ-а и 2 НОО. Упришта НОП у срезу била су села Парцани, Губеревац, Ропчево и Дучина. ? { V ? ,

У посавском и њему придодатим селима врачарског среза радило је среско руководство КПЈ од 3 члана: секретар Миодраг Вуковић (Миле Селјак), Миленија Ивановић и Душан Дамњановић Дуја. {Услови рада у срезу били су тешки, јер су четници у њему 1 били добро организовани. Чланови КПЈ и СКОЈ-а или су отишли ј У одред или су похапшени. У срезу је постојао само 1 члан и 1 кандидат за члана КПЈ, а радила су 2 актива С-КОЈ-а и 2 НОО. Упришта НОП у срезу била су села Кнежевац, Ресник и Рушањ, преко ЧЈСОЈих је одржавана веза са Београдом. & p^ elp>^, Ицр^./и^.

У грочанском срезу радила су 2 руководиоца КПЈ, један руководиоца СКОЈ-а и 2 кандидата за чланове КПЈ (по један у Дражњу и Болечу).

У руководству КПЈ подунавског среза радила су 4 члана: Светомир Костадиновић Станко, Олга Милошевић Мина, Зорка Раду-

²⁶ Архив Србије, ПКС-415а.

ловић Вука и Живан Атанацковић Илија. У срезу је било још 8 чланова и 6 кандидата за чланове КПЈ, један актив СКОЈ-а и два НОО.

Руководство КПЈ Младеновачког среза изгинуло је 27. октобра 1943. шдине у селу Ковачевцу. Четници су опколили у једној кући 3 члана среског руководства КПЈ и 3 борца из одреда. Сви су јуначки изгинули. Преживео је само 1 члан среског руководства који није био са њима.

У јасеничком срезу радио је само један срески партијски руководиоца. Било је још само неколико чланова КПЈ на лојединачној вези и два актива СКОЈ-а. Упоришта НОП-а била су у Азањи, Селевцу и Добрави. 1

У новембру 1943. у округу је било око 35 чланова КПЈ и 15 кандидата за чланове, свега око 50 људи.²⁷

У поменутом извештају услови за рад оцењени су као повољни, а перспектива оптимистичка. И заиста, за младеновачки округ то време било је преломно. Упркос непријатељском терору, који је од тада појачан, сеоске народне масе су све више и све одлучније прилазиле НОП-у. Три месеца касније, 30. јануара 1944, Окружни комитет Младеновца известио је Покрајински комитет да на његовом подручју има 77 чланова и 24 кандидата за чланове КПЈ.²⁸

Јануара 1944. године формиран је Окружни НОО-Младеновца, у који су ушли: Драгослав Марковић Дража, студент из Поповића, Миливоје Павковић Чича, земљорадник из Вучака, Чедомир-Чеда Новичић, земљорадник из Баба, Љубивоје Гајић Бока, земљорадник из Малог Пожаревца, Бранко Катић Марко, економ из Рогаче, и Светозар Милићевић Тоза, земљорадник из Дражња. Пре тога 28. децембра 1943, формиран је срески НОО подунавског среза од 4 члана, а тих дана је образован и срески НОО грочанског среза од 3 члана. Месни НОО радили су у 7 села подунавског, 2 јасеничког и 2 грочанског среза. У њима је радило око 70 одборника.

Политичко стање у оба округа крагујевачком и младеновачком, снаге и деловање непријатеља, задаци и начин борбе били су скоро истоветни. Акције непријатеља најчешће су почињале у једном, а завршавале се у другом округу.

²⁷ У космајском срезу су активни КПЈ од по 2 члана и 1 кандидата радили у селима Поповићу, Бабама, Лисовићу и Раљи. На појединачној вези био је по 1 члан у Парцанима и Стојнику. Активни СКОЈ-а радили су у Стојнику и Неменикућама.

У посавском и делу врачарског среза 1 члан КПЈ радио је на Торлаку, 1 кандидат у Рушњу, а НОО у Рушњу и Пиносави.

У грочанском срезу је 1 кандидат радио у Дражњу, а један у Болечу. НОО је радио у Малом Пожаревцу, а по једна сеоска борбена десетина била је у Дражњу и Малом Пожаревцу.

У подунавском срезу чланови и кандидати за чланове КПЈ радили су: у Смедереву (2+1), у Биновцу (1+2), Вучаку (0+2), Водњу (0+1) и Луњеvcу (5+0). Актив СКОЈ-а радио је у Водњу, а НОО у Вучаку и Луњеvcу.

У младеновачком срезу радио је 1 срески руководиоца КПЈ, 2 члана среског руководства СКОЈ-а и неколико чланова и кандидата КПЈ.

У јасеновачком срезу радио је 1 срески руководиоца КПЈ и неколико чланова. Активни СКОЈ-а радили су у Азањи и Добрави.

²⁸ У Космајском одреду налазио се 21 члан и 8 кандидата за чланове КПЈ.

Решавајући исте проблеме, на истом оперативном подручју, ова два окружна комитета одржавала су за све време рата сталне контакте и непосредно сарађивала, мењала информације и искуства, организовала заједничка борбена дејства, формирала заједничке јединице, делила расположива средства, измењивала пропагандни материјал и друго. Најкраће, сарађивала су на свим пољима, али им је увек остајало довољно простора и за самостална дејства. Само је тако стална, свестрана и плодна војно-политичка сарадња два комитета и могла обезбедити онако велике резултате у развоју НОП-а у Шумадији што се посебно видно испољило у развоју оружаних снага 1. шумадијског и Космајског одреда и 2. шумадијске бригаде.

У овом периоду, оба окружна комитета имала су у средишту политичког деловања:

— борбу против окупатора и мобилизацију нових бораца за одреде, а касније за 2. шумадијску бригаду;

— окупљање народа око политичког програма НОФ-а ради свестране помоћи оружаним снагама, и

— раскринкавање домаћих издајника и њихове полиггике.

Радило се у изузетно тешким условима невиђеног терора окупатора и домаћих квислинга, масовних прогона, стрељања и клања људи осумњичених да припадају НОП-у, или да су му само наклоњени, у којима је живот човека, за окупатора и издајнике, био мање вредан од свега другог. Био је то мукотрпан посао на коме су, уз велике жртве, упорно радили чланови Партије и СКОЈ-а и други активисти.

У политичком смислу најчешће се деловало преко непосредних контаката, живом речју активиста на конференцијама и зборовима које су организовали политички радници са терена и из одреда и, што је нарочито било важно, преко писаних материјала: вести, прогласа, летака, листова, који су дељени, а имали су исписану напомену: „Прочитај и дај другоме да прочита“. Преко њих је ширена истина о циљевима ослободилачке борбе и раскринкавана нецријатељска пропаганда и лажи о њој, истинито приказивана достигнућа и резултати који се постижу, разоткривана политика окупатора и издајника, изношени подаци о њиховим злочинима, што је све утицало на подизање борбеног расположења народа и мотивисања људи за борбу. У условима какви су били у Шумадији, писана реч је била сразмерно масовнији начин пропаганде, с њом се продирало и тамо где се другим начинима и средствима то није могло учинити. Највећа јој је вредност била то што јој је народ веровао. А веровао јој је јер је писала истину.

Дела и речи организатора НОП-а, чланова и руководства КПЈ, прихваћене су у бази од већине народних маса шумадијског села које је чинило већину у НОП-у тога подручја и довело га до победе.

Писани материјали рађени су у скромној партијској (а и скојевској или одредској) техници која је најчешће располагала са једном или две писаће машине, нешто матрица, боје, хартије, индига и шапирографом за умножавање.